

יום לַיְבָשָׁה - רבי יהודה הלוי

ספרד / ד'תת"מ-תתק"א = 1080-1141. 'גאולה' לז' של פסח (מנהג אשכנז-פולין)

סימן: **יהודה הלוי**; תשעה בתים בני ארבע טורים, השקולים בחמש תנועות אָ (בנוסף לשוואים); כולל את הבית הראשון. מס' 1 שנשמט מרוב הדפוסים הנפוצים; **חריזה פנימית** בכל בית; **חרוז מבריא** לכל הפיוט; מחרוזת, עם חריזה מסורגת (א ב א ב) בראש הפיוט. גרסה: כ"ט/ניסן/תש"ע

יום, לַיְבָשָׁה/ נְהַפְּכוּ מְצוּלִים, שִׁירָה חֲדָשָׁה/ שְׁבַחוּ גְּאוּלִים

1	יום, בְּצַר נִכְבְּדָהּ	וְאֵלֵי נְחַמְדָהּ	וְלָךְ עֵז יִסְדָהּ	מִפֵּי עוֹלָלִים.	שִׁירָה חֲדָשָׁה שְׁבַחוּ גְּאוּלִים:
2	הִטְבַּעְתָּ בְּתַרְמִית	רְגְלֵי בַת עֲנָמִית	וּפַעְמֵי שְׁלֵמִית	יָפוּ בְּנֻעָלִים.	שִׁירָה חֲדָשָׁה שְׁבַחוּ גְּאוּלִים:
3	וְכָל רוֹאֵי יִשׁוּרוֹן	בָּעַת הוֹדָדְךָ יִשׁוּרוֹן	אֵין כְּאֵל יִשְׂרוֹן	וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים.	שִׁירָה חֲדָשָׁה שְׁבַחוּ גְּאוּלִים:
4	דְּגְלֵי בֶן תָּרִים	עַל הַנְּשֹׂאָרִים	וּתְלַקֵּט נַפְזָרִים	כְּמַלְקֵט שְׁבָלִים.	שִׁירָה חֲדָשָׁה שְׁבַחוּ גְּאוּלִים:
5	הַבָּאִים עִמָּךְ	בְּבְרִית חוֹתְמָךְ	וּמִבְטָן לְשִׁמְךָ	הִמָּה נְמוּלִים.	שִׁירָה חֲדָשָׁה שְׁבַחוּ גְּאוּלִים:
6	הִרְאוּ אוֹתוֹתֶם	לְכָל רוֹאֵה אוֹתֶם	וְעַל כְּנֵפֵי כְּסוּתֶם	עֲשׂוּ גְדִילִים.	שִׁירָה חֲדָשָׁה שְׁבַחוּ גְּאוּלִים:
7	לְמִי זֹאת נִרְשָׁמֶת	הַכֹּר נָא דְבַר אָמֶת	לְמִי הַחוֹתְמָת	וּלְמִי הַפְּתִילִים.	שִׁירָה חֲדָשָׁה שְׁבַחוּ גְּאוּלִים:
8	וְשׁוֹב שְׁנִית לְקַדְשָׁה	וְאֵל תּוֹסֹף לְגַרְשָׁה	וְהַעֲלֵה אוֹר שְׁמֶשָׁה	וְנָסוּ הַצְּלָלִים.	שִׁירָה חֲדָשָׁה שְׁבַחוּ גְּאוּלִים:
9	יְדִידִים רוֹמְמוֹדְךָ	בְּשִׁירָה קְדָמוֹדְךָ	מִי כְּמוֹכָה	יְיָ בְּאַלִים:	שִׁירָה חֲדָשָׁה שְׁבַחוּ גְּאוּלִים:

בְּגִלְל אַבוֹת תּוֹשִׁיעַ בָּנִים וְתִבְיָא גְּאַלְהָ לְבְנֵי בְּנֵיהֶם / בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ גְּאוּלֵי יִשְׂרָאֵל:

הנוסח לעיל כולל כאמור את הבית הראשון של הפיוט, החסר ברוב הסידורים, אבל נמצא עדיין במחזור **נירנברג**, ה'צ"א-1331: http://www.piyut.org.il/cgi-bin/show_script.pl?Id=98 לא ידועה סיבת השמטת הבית הראשון, בעיקר במסורת האשכנזית של הנוסח. ייתכן שחשבו את האות הראשונה של הכותרת כאות הראשונה של ה'סימן' והבית הראשון המובא כאן היה נדמה להם כמיותר. אבל הן המשקל (אין 5 תנועות בטור) והן החריזה הפנימית (המסורגת) השונים של מחרוזת הכותרת מעידים שזו לא הבית הראשון של הפיוט.

המקור לטקסט המובא לעיל: <http://www.piyut.org.il/textual/98.html>, וכן <http://www.daat.ac.il/DAAT/mimaamakim/maamar.asp?id=695> מוגה על פי: 'מחזור פסח, לפי מנהג בני אשכנז לכל ענפיהם', מהדורת פרנקל-גולדשמידט, על פי כתבי יד, ירושלים תשנ"ג (עמ' 474-475), 'גאולה', שחרית ליום ז' של פסח, נוסח פולין. השורה 'בגלל אבות' אינו חלק מהפיוט המקורי.

פירוש (על פי המקורות הנ"ל ואחרים)

יום – בו ישראל עלו מן הים, **בְּצִר נִכְבְּדָתָּ** – ע"פ: 'ואכבדה בפרעה', שמ' יד ד, **וְאֵלֵי נִחְמְדָתָּ** – הראית לי חסד, ע"פ: 'נחית בחסדך עם זו גאלת', שמ' טו יג. **וְלֶךְ עַד ז' יִסְדָּתָּ מִפִּי עוֹלָלִים** – ע"פ תה' ח ג, זה שהעוללים אמרו שירה בים, הוא ה'עוֹז' שהקב"ה יסד לעצמו. **יום לִבְשָׁה נִהְפְּכוּ מִצּוֹלִים שִׁירָה תְּדַשָּׁה שְׁבָחוּ גְאוּלִּים** – ביום שהים הפך ליבשה – בקריעת ים סוף, שיבחו ישראל שירה חדשה, שירת הים.

עֲנַמִּית – מצרים, עפ"י בראשית י, יג, שם ענמים הם צאצאי מצרים. **וּפְעָמֵי שׁוֹלְמִית** – צעדי עם ישראל. שולמית הוא שמה של הרעיה בשיר השירים. והיא נדרשת בחז"ל כעם ישראל.

וּפְעָמֵי שׁוֹלְמִית יָפוּ בְּנִעְלִים – לפי הפסוק בשיר השירים ז, ב: **מֵה יָפוּ פְעָמֶיךָ בְּנִעְלִים בֵּית נְדִיב . וְכָל רוֹאֵי יְשׁוּרוּן** – ישירו, **בְּעַת הוֹדֶךָ יְשׁוּרוּן** – בעת שיראו גילוי הודך בקריעת ים סוף, **אִינוּ כְּאֵל יְשׁוּרוּן** ע"פ דברים לג, כו, **וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים** – מודים בזה (ע"פ אבן עזרא) דב' לב, לא. **הַנְּשָׁאָרִים** – שארית הפלטה.

וּתְלַקֵּט נִפְזָרִים – תאסוף את הגולים הנפוצים. **כְּמִלְקֵט שְׂבָלִים** – לפי הפסוק מישעיהו יז, ה. הקוצר שנושרים מידו שיבולים צריך להותירן ללקט העניים. לעומת זאת הקב"ה לא יותיר שום גולה מחוץ לארצו וילקט את אחרוני הפזורים. **הַבָּאִים עִמָּךְ בְּבְרִית חוֹתֶמְךָ** – הנכנסים לברית מילה.

הַרְאָה (הגרסה: 'הַרְאָה' ברוב עדי הנוסח. ברוב הסידורים: הַרְאָה) **אוֹתוֹתֶם לְכָל רוֹאֵי אוֹתֶם, וְעַל כַּנְּפֵי כְּסוּתֶם יַעֲשׂוּ גְדִילִים** – אלו שנכנסו לברית מילה (מהבית הקודם) יכולים להראות את הסימן החיצוני לכך באמצעות הציצית.

וְעַל כַּנְּפֵי כְּסוּתֶם יַעֲשׂוּ גְדִילִים – לפי פרשת ציצית, במדבר טו, לז-לט. **לְמִי ז' אֵת נִרְשָׁמֶת הַכָּר נָא... וְלְמִי הַפְּתִילִים** – הפייטן משתמש בסימני חותם (ברית המלה ו) פתיל התכלת שבציצית כסימני זיהוי ושואל שאלה רטורית – של מי אלו. ואולם הוא משתמש בביטוי הייחודי 'מי ז' את', המופיע במקרא רק בשיר השירים, והופך להיות כינום המדרשי של ישראל (בעקבות שיר השירים ג, ו; ו, י; ח, ה.) ובכך נתונה גם התשובה.

הַכָּר נָא... לְמִי הַחוֹתֶמֶת, ו... הַפְּתִילִים – ע"פ דברי תמר ליהודה בבראשית לח, כה. **וְשׁוּב שְׁנִית לְקַדְשָׁה** – את עם ישראל.

וְנָסוּ הַצְּלָלִים – שיר השירים ב, יז; ד, ו. ירחקו התקופות הקשות ומצוקותיהן. (כך למשל נדרשות מלים אלו במדרש שיר השירים רבה ב, מז: אלו צללי יגון ואנחה). **יְדִידִים** – עם ישראל.

יְדִידִים רוֹמְמוֹךְ... מִי כְּמוֹכָה – פרפראזה על תפילת גאולה, שבתוכה אמור הפיוט להשתבח. **מִי כְּמוֹכָה ה' בְּאֵלִים** – עפ"י הפסוק משירת הים, שמות טו, יא.